

**Kniha ako špecifický kultúrny statok (*merit good*)
v kontexte slovenského práva
The Book as a Specific Cultural Good (Merit Good)
*in the Context of Slovak Law***

JUDr. Monika Vranková, PhD.

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav teórie a dejín štátu a práva a spoločenskovedných disciplín

Anotácia

Interdisciplinárna analýza primárne zaraďuje koncept knihy do právno-teoretického a ústavnoprávneho rámca Slovenskej republiky a Európskej únie. Kniha v tomto kontexte nie je definovaná len ako bežný hmotný nosič informácií, ale predovšetkým ako špecifický statok hodný ochrany (*merit good*), ktorý prináša spoločnosti značné pozitíva. Pozornosť sa podrobne zameriava na kauzálnu väzbu medzi čitateľskou gramotnosťou, rozvojom kognitívnych schopností a hospodárskym rastom, pričom argumentácia nachádza oporu v medzinárodných empirických zisteniach a výsledkoch testovania PISA. Následne sa kriticky vyhodnocuje hodnotové napätie medzi princípmi voľnej hospodárskej súťaže a ústavným imperatívom ochrany kultúrneho dedičstva, s poukázaním na limity slobody podnikania a nevyhnutnosť aplikácie testu proporcionality pri prípadnej cenovej regulácii kníh. Hlavným cieľom je sformulovať komplexné teoreticko-právne východiská pre úvahy *de lege ferenda* smerujúce k zamedzeniu negatívnych externalít a k systémovej ochrane národného knižného trhu pred dopadmi absolútnej deregulácie.

Annotation

An interdisciplinary analysis primarily places the concept of the book within the legal-theoretical and constitutional framework of the Slovak Republic and the European Union. In this context, the book is defined not merely as a common material carrier of information, but above all as a specific good worthy of protection (*merit good*), which brings significant positive benefits to society. Attention is focused in detail on the causal link between reading literacy, the development of cognitive abilities, and economic growth, with the argumentation finding support in international empirical findings and PISA testing results. Subsequently, the value tension between the principles of free economic competition and the constitutional imperative to protect cultural heritage is critically evaluated, pointing out the limits to the freedom of enterprise and the necessity of applying a proportionality test in the case of potential book price regulation. The main objective is to formulate comprehensive theoretical and legal starting points for *de lege ferenda* considerations aimed at preventing negative externalities and providing systemic protection for the national book market against the impacts of absolute deregulation.

Klíčové slová

kniha, kultúrny statok, *merit goods*, čitateľská gramotnosť, sloboda podnikania, kultúrna výnimka, knižný trh

Key words

book, cultural good, merit goods, reading literacy, freedom of enterprise, cultural exception, book market

I. Úvod do problematiky: Kniha na pomedzí trhu a kultúry

V súčasnej dobe poznačenej masívnou digitalizáciou a zmenou spotrebiteľských návykov sa v slovenskom právnom a trhovom prostredí vníma kniha čoraz častejšie výlučne optikou štandardných trhových a komerčných princípov. Slovenský knižný trh tak prechádza jedným z najnáročnejších období za posledné roky. Zatváranie predajní, rast prevádzkových nákladov, slabnúci dopyt a enormný tlak online platforiem s agresívnou cenovou politikou zásadným spôsobom menia ekonomiku a prežitie tradičných kníhkupectiev. Tento negatívny trend sa v praxi prejavuje zatváraním nezávislých kultúrnych projektov, akým bolo napríklad kníhkupectvo Artforum v Banskej Bystrici, ale rovnako zasahuje aj veľké siete typu Panta Rhei, ktorá pre neudržateľné prevádzkové náklady nedávno zatvorila svoju plošne najväčšiu predajňu v Bratislave.¹ Kníhkupci a vydavatelia čelia synergii neustále sa zvyšujúcich nákladov, ktoré neúmerne tlačia na celé podnikanie – ide predovšetkým o rast mzdových nákladov, cien energií, nájmov a celkovej inflácie.

Tlak na zľavy, ktoré v online prostredí nezriedka dosahujú 30 až 50 %, zásadným spôsobom devaluje vnímanie hodnoty knihy a presúva ju do roviny bežného spotrebného tovaru.² Takýto rýdzo komerčný prístup je v priamom rozpore s modernými medzinárodnými štandardmi. Ako výslovne zdôrazňuje Dohovor UNESCO o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov, kultúrne aktivity, tovary a služby, ktoré sú nositeľmi identít a hodnôt, majú dvojakú povahu – ekonomickú a kultúrnu – a z tohto dôvodu by sa s nimi nemalo zaobchádzať tak, akoby mali len obchodnú hodnotu.³ Z hľadiska teórie práva, kultúrnej politiky a dlhodobého budovania vzdelanostnej ekonomiky je takýto trhovo-deregulačný prístup mimoriadne rizikový.

Ekonomická nestabilita knižného trhu a devalvácia knihy sa priamo odrážajú aj na úpadku čitateľských návykov populácie. Z rozsiahleho prieskumu Združenia vydavateľstiev a kníhkupectiev Slovenska (ZVKS) vyplynulo, že viac ako tretina ľudí na Slovensku (36 %) vôbec nečíta knihy, pričom priemerný počet prečítaných kníh klesol na tri knihy ročne, čo slovenskú populáciu radí pod priemer Európskej únie.⁴ Tento pokles reálnych čitateľov a znižovanie čitateľskej gramotnosti predstavuje fundamentálne ohrozenie pre rozvoj slovenskej spoločnosti. Prechod k znalostnej ekonomike a spoločnosti (učiacej sa spoločnosti) je totiž strategicky podmienený rastúcou úrovňou a kvalitou vzdelania obyvateľstva. Ak štát nedokáže uplatniť svoj vplyv na ochranu tohto krehkého ekosystému a ponechá ho výlučne na slepú hru trhových síl, riskuje naplnenie tzv. scenára vynútených zmien. Tento scenár preukázateľne vedie k sociálnemu úpadku, prehľbovaniu nerovností v prístupe k vzdelaniu a k oslabeniu celkovej súdržnosti spoločnosti.⁵

¹ *Drahsie knihy, menej čitateľov. Konsolidácia a nové platformy menia knižný trh na Slovensku.* [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://zvks.sk/forbes_drahsie-knihy-menej-citatelov/.

² *Ibid.*

³ Rozhodnutie Rady č. 2006/515/ES z 18. mája 2006 o uzavretí Dohovoru o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov.

⁴ *Prieskum čítania na Slovensku.* [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://zvks.sk/wp-content/uploads/2025/07/Citanie-na-Slovensku-2025_k.pdf. Pozri tiež: *Tlačová správa.* [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://zvks.sk/wp-content/uploads/2025/08/TS_Vysledky-prieskumu_25.pdf.

⁵ ŠIKULA, M. a kol. 2010. *Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti.* Bratislava : SAV Veda, s. 354 a nasl.

S využitím dogmatickej, empirickej a komparatívnej právnej metódy možno preukázať, že kniha predstavuje fundamentálny kultúrny statok, ktorý napĺňa znaky tzv. *merit good* (statku hodného ochrany), čo nevyhnutne vyžaduje špecifický a proaktívny prístup zo strany zákonodarcu. Pozornosť sa tu nezameriava výlučne na materiálny substrát knihy, ale predovšetkým na jej imateriálny presah vo forme nezastupiteľného vplyvu na vzdelanosť, rozvoj čitateľskej gramotnosti a ochranu národnej kultúry. Diela písomníctva napokon priamo medzi chránené hmotné hodnoty kultúrneho dedičstva zaraďuje aj samotná Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva^{6,7} Ústavnoprávna a legislatívna ochrana knižného trhu pred negatívnymi dopadmi agresívnej komercializácie sa tak stáva nevyhnutným nástrojom na zabezpečenie udržateľného rozvoja spoločnosti.

II. Právne, historické a knihovedné vymedzenie pojmu „kniha“

Pre správne uchopenie problematiky je nevyhnutné legálne a teoretické vymedzenie samotného pojmu. Z hľadiska encyklopedickej a knihovednej definície je kniha rukopisná, tlačaná alebo inak rozmnožená neperiodická publikácia, ktorá je knihársky spracovaná vo zväzku a tvorí myšlienkový i výtvarný celok. Podľa medzinárodnej štatistickej definície UNESCO sa za knihu považuje neperiodická publikácia, ktorá má viac ako 48 strán (bez obálky) a je sprístupnená verejnosti. Historicky ide o materializovaný spôsob fixácie duchovného (nemateriálneho) textového a obrazového obsahu s cieľom uchovať ho a šíriť ďalej, vďaka čomu sa kniha stala univerzálnym symbolom civilizácie, kultúry a písomníctva.⁸ Vplyvom technologického pokroku však dnes kniha presahuje svoju tradičnú tlačennú podobu a jej formou je plnohodnotne aj zvuková kniha (audiokniha) či elektronická kniha (e-kniha).

V podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky nie je legálna definícia knihy unifikovaná v jedinom predpise, ale jej ochrana a definícia je roztrieštená do viacerých verejnoprávnych a súkromnoprávnych noriem. Z pohľadu autorského práva predstavuje kniha materializované autorské dielo. Podľa § 3 ods. 1 zákona č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon je predmetom autorského práva „*dielo z oblasti literatúry, umenia alebo vedy, ktoré je jedinečným výsledkom tvorivej duševnej činnosti autora vnímateľným zmyslami, bez ohľadu na jeho podobu, obsah, kvalitu alebo účel*“. Autorský zákon s knihou explicitne pracuje v kategórii „*slovesné dielo vyjadrené v písomnej forme*“.⁹ Kniha je tak v súkromnoprávnej rovine primárne nosičom duševného vlastníctva.

Z verejnoprávneho a inštitucionálneho hľadiska sa na knihu a publikácie vzťahuje zákon č. 265/2022 Z. z. o vydavateľoch publikácií a o registri v oblasti médií a audiovizíe. Tento zákon definuje zastrešujúci

⁶ Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 91/2001 Z. z. z 28. februára 2001 k Deklarácii Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva.

⁷ LÁSKOVÁ, V. 2015. Prístup Európskej únie ku kinematografickým dielam ako podstatnému prvku kultúrneho dedičstva Európy. In GIERTL, A., ELBERT, Ľ. (eds.) 2015. *Ochrana kultúrnych hodnôt prostriedkami medzinárodného a regionálneho práva*. Košice : Ústav európskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 134 – 135.

⁸ *Encyclopaedia Beliana*. [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: <https://beliana.sav.sk/heslo/kniha>.

⁹ Podľa § 10 ods. 1 zákona č. 185/2015 Z. z.: „*Osirelé dielo je slovesné dielo vyjadrené v písomnej forme, najmä kniha, časopis, noviny, hudobné dielo vyjadrené v písomnej forme alebo audiovizuálne dielo, ktoré je uložené u osoby podľa § 51 ods. 1 a ktorého autora nemožno dôsledným vyhľadávaním a) určiť alebo b) nájsť napriek tomu, že bol určený.*“

pojem „*publikácia*“ ako slovom, písmom alebo obrazom vyjadrený obsah verejne rozširovaný na území SR s cieľom informovať, zabávať alebo vzdelávať širokú verejnosť. Knihu v právnom zmysle tento zákon zaraďuje pod pojem „*neperiodická publikácia*“, ktorou je publikácia verejne rozširovaná spravidla jednorazovo a je označená medzinárodným štandardným číslom knihy (ISBN). Zákon ďalej špecifikuje rôzne druhy týchto publikácií (ako sú vedecké či odborné neperiodické publikácie, ktoré systematicky rozoberajú vedecký problém alebo slúžia na disemináciu poznatkov širšej verejnosti) a ukladá vydavateľom prísne povinnosti ich trvalého uchovávanía formou odovzdávania povinných deponátov.

V kontexte ochrany a sprístupňovania kultúrneho dedičstva definuje knihu zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach cez pojem „*knižničný dokument*“. Ide o samostatne odborne evidovanú, spracovanú, uchovávanú a ochraňovanú jednotku knižničného fondu bez ohľadu na jej obsah a formu, pričom zákon sem explicitne zaraďuje aj samostatné digitálne dokumenty, akými sú elektronické knihy. Podobne zákon upravuje ochranu tzv. historických knižničných dokumentov a fondov (napr. vzácne rukopisy a staré tlače), ktoré sú považované za integrálnu súčasť národného kultúrneho dedičstva pre ich mimoriadnu kultúrnu a historickú hodnotu a požívajú osobitnú štátnu ochranu pred vývozom a znehodnotením.¹⁰

K formovaniu právnej definície knihy výrazne prispieva aj právo Európskej únie a judikatúra Súdneho dvora EÚ (SDEÚ), predovšetkým v oblasti daňového práva. Smernica o DPH (2006/112/ES) vo svojej prílohe III, ktorá stanovuje kategórie tovarov pre zníženú sadzbu dane, pôvodne operovala s pojmom „*dodanie kníh na všetkých fyzických nosičoch*“.¹¹ Vplyvom digitalizácie Súdny dvor EÚ v kľúčovom rozhodnutí C-502/13, *Komisia proti Luxembursku*, riešil právnu dilemu, či sa privilegovaný status knihy vzťahuje aj na diela dodávané elektronicky. SDEÚ zdôraznil, že na uplatnenie výnimiek je rozhodujúci samotný „*informačný obsah*“ knihy a účel podpory čítania, pričom fyzická forma dodania nie je z tohto hľadiska určujúca. Týmto výkladom európske právo potvrdilo zrovnoprávnenie e-knží s tlačenými knihami, čím sa definícia knihy odpútala od papierového nosiča a presunula sa k ochrane samotného kultúrneho a intelektuálneho substrátu.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že nielen Slovenská republika, ale i medzinárodné právo priznávajú knihám mimoriadny a osobitný právny status – či už ako chráneným autorským dielam, povinne archivovaným publikáciám tvoriacim národnú pamäť, chráneným knižničným dokumentom alebo daňovo zvýhodneným statkom slúžiacim na podporu gramotnosti. O to viac alarmujúce je, že v oblasti regulácie ich trhovej distribúcie a ochrany cenotvorby (na rozdiel od vyspelých európskych krajín s legislatívou pevnej ceny) tento komplexný a chrániaci prístup v SR úplne absentuje.

III. Koncept *Merit Goods* a socioekonomický význam čitateľskej gramotnosti

Ak chceme právne legitimizovať štátne zásahy na trhu s knihami (napríklad formou cenovej regulácie *de lege ferenda*), musíme vychádzať z ekonomicko-právneho konceptu *merit goods*. Tento teoreticko-

¹⁰ Bližšie pozri: § 2 ods. 2, § 9 až 15 zákona č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 216/2007 Z. z.

¹¹ Tento pojem sa uvádza aj v Rozsudku Súdneho dvora EÚ z 5. marca 2015, vo veci C-479/13, *Komisia proti Francúzsku*. Taktiež k problematike pozri: Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 17. januára 2013, vo veci C-360/11, *Komisia proti Španielsku*, bod 18 a citovanú judikatúru.

ekonomický koncept označuje statky, ktorých celospoločenská podpora a recepcia generujú pozitívne externality presahujúce úzke preferencie jednotlivca na voľnom trhu.¹² V praxi to znamená, že kúpa a prečítanie knihy nespôsobuje úžitok len samotnému kupujúcemu (čitateľovi), ale prostredníctvom zvyšovania jeho vzdelanostnej úrovne, kritického myslenia a adaptability obohacuje celú spoločnosť.

Teoretické vymedzenie konceptu Merit Goods

Koncept *merit wants* (a z neho odvodených statkov hodných ochrany) prvýkrát uviedol ekonóm Richard A. Musgrave vo svojej teórii verejných financií z roku 1959.¹³ Tento koncept opisuje verejné potreby uspokojované statkami, ktorých poskytovanie a regulácia zo strany štátu predstavuje vedomú odchýlku od čistého princípu „*sovereignty spotrebiteľa*“ na voľnom trhu. Voľný trh totiž trpí nedokonalosťou alokácie: sebeckí jednotlivci, orientovaní na okamžitý úžitok, by prostredníctvom trhového mechanizmu nedokázali vygenerovať dostatočný dopyt po statkoch, akými sú vzdelanie či kultúra, čím by dochádzalo k ich chronickému nedostatku. Poskytovanie či ochrana *merit goods* predstavuje z tohto hľadiska nástroj, ktorým vláda (alebo zákonodarca) pomáha dosahovať synergie s konaním členov komunity pri presadzovaní „*spoločného dobra*“, ktoré nie je redukovateľné len na individuálne túžby.¹⁴

Knihy v tomto smere vykazujú dvojakú povahu – ekonomickú aj kultúrnu – a sú nositeľmi identít, hodnôt a zmyslu. Z tohto dôvodu by sa s nimi nemalo zaobchádzať, akoby mali len čisto obchodnú a komerčnú hodnotu.¹⁵ Priznanie statusu *merit good* pre knihy legitimizuje ochranu trhu z toho dôvodu, že voľný trh nedokáže garantovať celospoločensky žiaducu úroveň vydávania a dostupnosti literárnych diel, ktoré sú nevyhnutným predpokladom širších spoločenských cieľov.

Vplyv čitateľskej gramotnosti na životný úspech jednotlivca

Najdôležitejšou externalitou kníh je budovanie čitateľskej gramotnosti. Tú nemožno redukovať len na mechanické čítanie. Podľa medzinárodného rámca štúdie PISA¹⁶ ide o komplexnú schopnosť porozumieť, používať a kriticky hodnotiť texty s cieľom dosahovať osobné ciele, rozvíjať vlastný potenciál a plnohodnotne sa podieľať na živote spoločnosti.

Empirické štúdie (ako napríklad výskumy z *University of Oxford* a *University College London*) presvedčivo dokazujú, že miera čítania u mládeže vo veku 16 rokov je priamo spojená s neskorším získaním lepšej, kvalifikovanejšej, manažérskej alebo odbornej pracovnej pozície v dospelosti.¹⁷ Ešte dôležitejším zistením je fakt, že počet kníh v domácnosti, v ktorej dieťa vyrastá, je silnejším faktorom

¹² CLÉMENT, V., MOUREAU, N. 2019. *Merit Goods*. In MARCIANO, A., RAMELLO, G. B. (eds.). *Encyclopedia of Law and Economics*. New York : Springer, s. 1432 – 1435.

¹³ MUSGRAVE, R. A. 1959. *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*. New York : McGraw-Hill, s. 13 – 14.

¹⁴ DESMARAIS-TREMBLAY, M. The normative problem of merit goods in perspective. *Taylor & Francis Journals*, vol. 48, no. 3, s. 219 – 247.

¹⁵ Rozhodnutie Rady č. 2006/515/ES z 18. mája 2006 o uzavretí Dohovoru o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov.

¹⁶ MIKLOVIČOVÁ, J., VALOVIČ, J. 2021. *Čitateľská gramotnosť*. Bratislava : Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania, s. 7.

¹⁷ Bližšie pozri: SULLIVAN, A., BROWN, M. 2013. *Social inequalities in cognitive scores at age 16: The role of reading*. London : University College London, Centre for Longitudinal Studies, Institute of Education; TAYLOR, M. 2011. *Reading at 16 linked to better job prospects*. Oxford : University of Oxford, Department of Sociology.

ovplyvňujúcim jeho neskoršie vzdelanie a dosiahnutie životných úspechov než samotné formálne vzdelanie jeho rodičov alebo jeho socioekonomické zázemie. Z hľadiska vzdelávania majú knihy prítomné v domácnosti zásadný vplyv: dieťa, ktoré vyrastá v domácom prostredí disponujúcom aspoň 25 knihami, bude v priemere študovať o dva roky dlhšie ako jeho rovesník s obmedzeným prístupom ku knihám a má zhruba o 20 % vyššiu pravdepodobnosť, že úspešne ukončí univerzitné vzdelanie.¹⁸

Makroekonomické prínosy pre znalostnú ekonomiku a spoločnosť

Z celospoločenského a makroekonomického hľadiska je čitateľská gramotnosť elementárnym základom budovania tzv. znalostnej ekonomiky (učiacej sa spoločnosti), ktorej základným pilierom je vysokokvalifikovaný ľudský kapitál.¹⁹ V dnešnej dobe postupujúcej automatizácie rutinných prác si trh práce vyžaduje flexibilných jednotlivcov schopných sa učiť, vyhľadávať a kriticky vyhodnocovať informácie. Konkurencieschopnosť a adaptabilita celej pracovnej sily – schopnej plynulého prechodu od tradičnej priemyselnej výroby k sofistikovaným službám – stojí na pevných základoch gramotnosti.²⁰

Dostupnosť pestrej a bohatej knižnej ponuky sa pretavuje aj priamo do výkonnosti ekonomiky. Talianska dlhodobá štúdia (*White Book: Stati Generali dell'Editoria*²¹) potvrdila koreláciu medzi mierou čitateľskej gramotnosti a rastom hrubého domáceho produktu: regióny s vyšším zastúpením čitateľov vykazujú podľa jej záverov vyšší ekonomický rast a produktivitu. Nárast čitateľstva v populácii o 10 % môže podľa týchto zistení prispieť k zvýšeniu ekonomického rastu o 0,12 % ročne.

Kultúrne a sociálne externality (kohézia spoločnosti)

Schopnosť používať písanú reč a aktívne vnímanie literárnych diel ďaleko presahuje čisto individuálnu rovinu a priamo formuje aj tú kultúrno-spoločenskú. Kognitívne zručnosti, ktoré si čitateľ formuje – akými sú pozornosť, pamäť či orientácia v texte – sú nevyhnutné pre hlbšie poznanie sveta. Rozmanitosť kultúrnych prejavov sprostredkovaných literatúrou rozširuje možnosti výberu a je základnou hnacou silou pre dlhodobý, trvalý a mierový rozvoj spoločnosti.

Zvyšovanie dostupnosti kníh a ich prítomnosť v bezprostrednom dosahu občanov (napríklad udržaním hustej siete lokálnych kníhkupectiev a knižníc) dlhodobo znižuje výskyt sociálne patologických a negatívnych javov, akými sú chudoba, nezamestnanosť či sociálne vylúčenie. Súčasne podporuje rozvoj sociálnej súdržnosti a aktívneho občianstva. Spoločnosť, disponujúca vysokou mierou čitateľskej gramotnosti, preukazuje omnoho vyššiu schopnosť kritického a nezávislého myslenia, ktoré je základným predpokladom na obranu pred fenoménom dezinformácií a na plnohodnotné fungovanie

¹⁸ Programové tézy pre posilňovanie čitateľskej gramotnosti, budovanie vzdelanostnej ekonomiky a podporu dynamického knižného trhu. [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: <https://zvks.sk/wp-content/uploads/2019/10/Programove-tezy.pdf>.

¹⁹ ŠIKULA, M. a kol. 2010. *Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti*. Bratislava : SAV Veda, s. 245, 317.

²⁰ Bližšie pozri: OECD. 2002. *Reading for change*. [online]. OECD : Paris. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264099289-en>; National Literacy Trust. 2008. *Literacy changes lives*. [online]. London : National Literacy Trust. Dostupné na: https://nlt.hacdn.org/media/documents/2008_09_02_free_research_-_Literacy_changes_lives_2008_eC8a7NJ.pdf.

²¹ Bližšie pozri: *White Book: Stati Generali dell'Editoria*. 2006. Milan : AIE.

demokratického štátu.²² Z týchto dôvodov je štátna regulácia (vrátane prípadnej ochrany cenotvorby kníh) nielen legitímnym, ale aj priamo nevyhnutným nástrojom verejnej politiky, slúžiacim na zabezpečenie masívnych pozitívnych externalít, ktoré literatúra ako *merit good* celej spoločnosti poskytuje.

IV. Ústavnoprávne limity a kolízia chránených záujmov v slovenskom právnom poriadku

Ochrana kníhkupectiev a knižného trhu nie je len partikulárnou otázkou kultúrnej politiky, ale fundamentálnym ústavnoprávnym problémom. V systéme slovenského práva tu dochádza ku kolízii dvoch kľúčových ústavných hodnôt: na jednej strane stojí sloboda podnikania a ochrana hospodárskej súťaže, a na strane druhej ústavne garantované právo na prístup ku kultúrnemu bohatstvu a povinnosť chrániť kultúrne dedičstvo.

Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“) v čl. 44 ods. 2 výslovne zakotvuje povinnosť každého chrániť a zveľaďovať kultúrne dedičstvo. V prepojení s čl. 43 ods. 2 Ústavy SR a zodpovedajúcim čl. 34 Listiny základných práv a slobôd je zaručené právo prístupu ku kultúrnemu bohatstvu. Z pohľadu týchto ustanovení, ako aj zo samotnej definície materiálneho právneho štátu, nesie štát pozitívny záväzok vytvárať priaznivé podmienky pre vznik, zachovanie a šírenie literárnych diel, ktoré sú privilegovaným nositeľom národnej identity, kultúry a jazyka.

Proti tomuto verejnemu záujmu zdanlivo stojí čl. 35 ods. 1 Ústavy SR garantujúci právo podnikáť a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť, v nadväznosti na čl. 55 ods. 2 Ústavy SR, podľa ktorého štát chráni a podporuje hospodársku súťaž. Akékoľvek úvahy *de lege ferenda* o obmedzení voľnej cenovej súťaže predajcov kníh (napríklad stanovením pevnej ceny vydavateľom a limitáciou maximálnych zliav na úroveň 5 či 10 %) nepochybne predstavujú formálny zásah do zmluvnej slobody, obchodnej autonómie a voľnej cenotvorby predajcu.

V zmysle ustálenej judikatúry Ústavného súdu SR (sp. zn. PL. ÚS 12/2001) je však pri kolízii dvoch ústavných hodnôt nevyhnutné uplatniť princíp ich vzájomného vyvažovania tak, aby obe hodnoty zostali zachované v čo najširšej možnej miere a ani jedna z nich nebola úplne popretá.²³ Sloboda podnikania nie je absolútna a zákonodarca disponuje relatívne širokým priestorom pre verejnoprávnu reguláciu hospodárskych činností, ak tým sleduje iný ústavne aprobovaný cieľ a toto obmedzenie prejde testom racionality a proporcionality. Podľa čl. 13 ods. 4 Ústavy SR sa pri obmedzovaní základných práv musí dbať na ich podstatu a zmysel.

Keďže súčasná trhová deregulácia spôsobuje oligopolizáciu trhu a akútne hrozí likvidáciou regionálnej siete nezávislých kníhkupectiev, proporčný legislatívny zásah vo forme ochrannej doby pevných cien by nezasiahol samotnú podstatu a zmysel práva podnikáť. Konkurenčný boj by sa neeliminoval, iba by sa dočasne presunul z čisto kvantitatívnej roviny (agresívne zľavy *e-commerce* platforiem minimalizujúce maržu) do kvalitatívnej sféry. Predajcovia by na trhu súperili prostredníctvom šírky ponuky, bibliodiverzity, kvality služieb, odbornosti personálu a kultúrnych sprievodných podujatí. Zavedenie

²² ŠIKULA, M. a kol. 2010. *Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti*. Bratislava : SAV Veda, s. 355.

²³ FARKAŠOVÁ, S. 2023. *Sankčná zodpovednosť verejných funkcionárov (a jej možné časové ohraničenie)*. In CIBIK, S., BUJŇÁK, V., ŤAŽKÁ, V. (eds.) 2023. *Bratislavské právnické fórum 2023: štát ako ochranca i porušovateľ práv jednotlivca*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, s. 47.

takéhoto opatrenia plne rešpektuje podnikateľskú autonómiu, keďže konečnú cenu štát nediktuje, ale určuje si ju celkom slobodne samotný vydavateľ na základe svojho trhového rozhodnutia a kalkulácie.

V. Kultúrna výnimka v práve Európskej únie a relevantná judikatúra SDEÚ

Právny postoj k ochrane knihy ako špecifického statku je výrazne formovaný primárnym právom Európskej únie a judikatúrou Súdneho dvora EÚ (SDEÚ). Základným východiskom pre túto oblasť je článok 167 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ), ktorý jasne ustanovuje, že Únia prispieva k rozkvetu kultúr členských štátov, pričom plne rešpektuje ich národnú a regionálnu rozmanitosť a zároveň zdôrazňuje spoločné kultúrne dedičstvo. Toto ustanovenie tvorí materiálny základ pre tzv. *kultúrnu výnimku*, ktorá v európskom práve legitimizuje odchýlky od prísnych pravidiel vnútorného trhu a voľného pohybu tovaru (čl. 34 a nasl. ZFEÚ) v prospech národných opatrení zameraných na ochranu kultúrnej diverzity a knižných trhov.²⁴

V európskom priestore bol prístup k podpore kníh historicky diferencovaný, no SDEÚ vo svojej rozhodovacej činnosti opakovane potvrdil špecifický status knižnej kultúry. V prelomovom rozsudku vo veci C-390/15, *Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO)*, Súdny dvor výslovne judikoval, že podpora čítania – či už beletrie, odbornej literatúry, novín alebo časopisov – predstavuje legitímny cieľ vo všeobecnom záujme. SDEÚ v tomto prípade konštatoval, že z hľadiska tohto cieľa predstavujú dodávky kníh na akomkoľvek fyzickom nosiči a dodávky digitálnych kníh elektronickou cestou porovnateľné situácie. Súdny dvor tak stavia do popredia samotný kultúrny a informačný obsah diela nad jeho fyzickú formu. Tento teleologický prístup EÚ podčiarkuje vnímanie knihy nie ako obyčajného materiálneho objektu zviazaného papiera, ale ako privilegovaného nástroja vzdelanosti chráneného spoločným európskym právom, čo neskôr vyústilo do zrovnoprávnenia fyzických a elektronických kníh aj v oblasti uplatňovania znížených sadzieb DPH.

Komparatívny pohľad na európske systémy pevnej ceny kníh (Fixed Book Price)

Uznanie knihy ako statku hodného ochrany (*merit good*) viedlo vo väčšine vyspelých európskych ekonomik k zavedeniu špecifickej právnej regulácie – systémov pevných cien kníh. Tieto legislatívy predstavujú proporčnú korekciu voľného trhu s cieľom chrániť bibliodiverzitu (rozmanitosť vydávaných titulov) a garantovať dostupnosť literatúry v širokej a hustej sieti fyzických predajní naprieč regiónmi prostredníctvom tzv. krížového financovania, kde zisky z bestsellerov dotujú vydávanie stratových a odborne náročných diel.

Francúzsky model prísnej ochrany (Loi Lang²⁵)

Považuje sa za historický etalón a inšpiráciu pre ochranu knižnej kultúry v Európe. Zákon ukladá predajcom povinnosť rešpektovať cenu stanovenú vydavateľom, pričom dovoľuje maximálnu zľavu pre koncového zákazníka len vo výške 5 %. Táto regulácia platí 24 mesiacov od vydania knihy a vzťahuje sa

²⁴ FEDORIŠIN, M. 2015. *Inštitucionálna výstavba ochrany kultúrneho dedičstva v rámci EÚ*. In. GIERTL, A., ELBERT, L. (eds.). 2015. *Ochrana kultúrnych hodnôt prostriedkami medzinárodného a regionálneho práva*. Košice : Ústav európskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 111.

²⁵ Zákon č. 81-766 z 10. augusta 1981 o cene kníh (Loi n° 81-766 du 10 août 1981 relative au prix du livre).

rovnako aj na e-knihy.²⁶ Na zamedzenie monopolných snáh internetových gigantov (napr. Amazon) a ochranu kamenných kníhkupectiev Francúzsko v roku 2014 prijalo tzv. „*Anti-Amazon klauzulu*“, ktorá výslovne zakazuje e-shopom kombinovať 5 % zľavu s bezplatným doručením.²⁷ V roku 2021 bola regulácia ďalej sprísnená o minimálny poplatok za doručenie kníh.²⁸ Vďaka tomuto ucelenému systému si Francúzsko dlhodobo udržalo sieť vyše 2 500 nezávislých kníhkupectiev s päťtinovým podielom na trhu.

Nemecký a Rakúsky model (*Buchpreisbindung*)

Predstavujú systém najprísnejšej zákonnej fixácie.

V Nemecku je pevná cena uzákonená od roku 2002. Vyžaduje nulovú plošnú zľavu (0 %) pre bežného koncového spotrebiteľa. Pevná cena trvá minimálne 18 mesiacov od uverejnenia titulu²⁹ a vzťahuje sa na tlačene knihy i e-knihy.³⁰ Systém pripúšťa len presne definované výnimky, napríklad zľavy do 10 % pre verejné knižnice alebo pre školy nakupujúce učebnice.

V Rakúsku platí zákonná úprava od roku 2000 s ochrannou lehotou až 24 mesiacov. Maximálna povolená zľava pre zákazníka je obmedzená na 5 %.³¹ Rakúsky zákon z roku 2014 výslovne rozšíril túto povinnosť na e-knihy a zároveň zaviazal k dodržiavaniu rakúskych pevných cien aj zahraničné internetové obchody zamerané na rakúskych spotrebiteľov (tzv. *cross-border e-commerce*), čím sa úspešne zamedzilo obchádzaniu národnej legislatívy.³²

Taliansky a španielsky model (*Obmedzené zľavy a výnimky*)

Taliansko uplatňovalo od roku 2011 tzv. *Legge Levi*, ktorá pôvodne povoľovala 15 % zľavu.³³ Keďže sa ukázalo, že takýto limit bol príliš vysoký a nezabránil dominancii online predajcov a úpadku lokálnych

²⁶ Zákon č. 2011-590 z 26. mája 2011 (Loi n° 2011-590 du 26 mai 2011 relative au prix du livre numérique) zaviedol jednotnú cenu pre elektronické knihy (e-knihy).

²⁷ Zákon č. 2014-779 z 8. júla 2014 o úprave podmienok predaja kníh na diaľku. (Loi n° 2014-779 du 8 juillet 2014 encadrant les conditions de la vente à distance des livres).

²⁸ Ďalšia vlna regulácie je známa ako *Loi Darcos* (pomenovaná podľa senátorky *Laure Darcos*, ktorá ju predložila). Presné označenie tohto sprísňujúceho zákona je: zákon č. 2021-1901 z 30. decembra 2021 (Loi n° 2021-1901 du 30 décembre 2021 visant à conforter l'économie du livre et à renforcer l'équité et la confiance entre ses acteurs) zameraný na upevnenie ekonomiky knižného sektora a posilnenie spravodlivosti a dôvery medzi jeho aktérmi.

²⁹ Zákon o viazanosti cien kníh z 2. septembra 2002 [Gesetz über die Preisbindung für Bücher (Buchpreisbindungsgesetz – BuchPrG)]. Bundesgesetzblatt Teil I (BGBl. I), s. 3 448.

³⁰ Prvý zákon o zmene zákona o viazanosti cien kníh zo 4. apríla 2016 [Erstes Gesetz zur Änderung des Buchpreisbindungsgesetzes], BGBl. I, s. 626.

³¹ Spolkový zákon o viazanosti cien kníh [Bundesgesetz über die Preisbindung bei Büchern (Buchpreisbindungsgesetz – BPrBG)]. BGBl. I, Nr. 45/2000.

³² Spolkový zákon o viazanosti cien kníh (BPrBG) z roku 2000 (BGBl. I č. 45/2000), v znení novely z roku 2014 (BGBl. I č. 96/2014). [Bundesgesetz, mit dem das Buchpreisbindungsgesetz 2000 geändert wird BGBl. I Nr. 96/2014] s účinnosťou od 1. decembra 2014.

³³ Zákon č. 128 z 27. júla 2011 – Nová úprava cien kníh. [Legge 27 luglio 2011, n. 128 – Nuova disciplina del prezzo dei libri (skrátene *Legge Levi*, pomenovaná podľa predkladateľa *Riccarda Leviho*)].

kníhkupectiev, Taliansko v roku 2020 legislatívu výrazne sprísnilo a znížilo maximálnu plošnú zľavu na 5 %. Systém umožňuje len jednorazové marketingové akcie alebo výpredaje starších zásob.³⁴

Španielsko uplatňuje pevnú cenu od roku 1975 (v súčasnosti zákonom č. 10/2007³⁵). Je možné sa od nej odchýliť spravidla len o 5 %. Model je špecifický prepracovaným systémom výnimiek: pre verejné knižnice a školy platí možnosť zľavy do 15 %, pre knižné veľtrhy (napr. sviatok *Sant Jordi*) do 10 %. Školské učebnice sú z fixácie úplne vyňaté v záujme sociálnej politiky voči rodinám.³⁶

Ďalšie európske modely a hybridné prístupy

Podobná regulácia stabilizuje trhy aj v Nórsku³⁷ (zákonná úprava od roku 2024 s 12-mesačnou fixáciou), v Holandsku³⁸ (12-mesačná ochranná doba s max. 10 % zľavou) či v Portugalsku³⁹ (až 24-mesačná ochranná lehota s 10 % limitom na zľavu). Južná Kórea⁴⁰ zvolila hybridný model obmedzených zliav (max. 15 %, z toho 10 % priama zľava a 5 % vernostné body), ktorý po odstránení 1-ročného časového limitu v roku 2014 pomohol spomaliť zánik nezávislých predajcov.

Modely voľného trhu a dôsledky deregulácie

Úplným protipólom sú systémy voľnej súťaže presadzované v severských krajinách (Švédsko, Fínsko, Dánsko) a v Spojenom kráľovstve. V Spojenom kráľovstve došlo po zániku dohody *Net Book Agreement* v roku 1995 k úplnej liberalizácii cien.⁴¹ Ekonomické konzekvencie tejto deregulácie sa v praxi prejavili masívnym, 30 – 50 % zlacňovaním úzkej skupiny bestsellerov v supermarketoch a na nadnárodných e-shopoch (ako Amazon), čo však bolo kompenzované nárastom cien menej populárnych kníh a odbornej literatúry. Najzávažnejším dôsledkom britského modelu voľného trhu je bezprecedentný a hromadný zánik malých nezávislých kníhkupectiev (v priebehu prvého desaťročia od deregulácie zanikla takmer

³⁴ Zákon č. 15 z 13. februára 2020 o podpore čítania, ktorý novelizoval pôvodný „Zákon Levi“ (č. 128/2011). [Legge 13 febbraio 2020, n. 15 – Disposizioni per la promozione e il sostegno della lettura (často označovaný ako *Legge Franceschini*)].

³⁵ Zákon č. 10/2007 z 22. júna o čítaní, knihe a knižniciach (Ley 10/2007, de 22 de junio, de la lectura, del libro y de las bibliotecas).

³⁶ Kráľovský dekrét – zákon č. 6/2000 z 23. júna o naliehavých opatreniach na zintenzívnenie hospodárskej súťaže [Real Decreto-ley 6/2000, de 23 de junio].

³⁷ Zákon č. 64 zo 16. júna 2023 o predaji kníh (zákon o knihách), pričom väčšina ustanovení nadobudla účinnosť 1. januára 2024 [Lov om omsetning av bøker (bokloven)].

³⁸ Zákon o pevnej cene kníh z 19. mája 2005 (Wet op de vaste boekenprijs – Wvbp). In. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2005, č. 276.

³⁹ Dekrét – zákon č. 176/96 z 21. septembra o režime pevnej ceny kníh (Decreto-Lei n.º 176/96), v znení novely č. 94/2021.

⁴⁰ Zákon o podpore vydavateľského kultúrneho priemyslu č. 6721 z 26. augusta 2002 (Publishing Industry Promotion Act, Act No. 6721, Aug 26, 2002), v znení novely č. 12614 z 20. mája 2014 (Act No. 12614, May 20, 2014).

⁴¹ Zánik (1995/1997): Dohoda sa *de facto* zrútila v septembri 1995, keď od nej odstúpili najväčší vydavatelia (napr. *HarperCollins*). *De iure* bola vyhlásená za nezákonnú (odporujúcu hospodárskej súťaži) rozhodnutím britského Súdneho dvora pre reštriktívne praktiky v roku 1997.

tretina nezávislých obchodov), čím došlo k drastickej koncentrácii a oligopolizácii maloobchodnej knižnej siete.⁴²

Východiská pre úvahy de lege ferenda v Slovenskej republike

Slovenský knižný trh v súčasnosti funguje v prostredí absolútnej absencie akejkoľvek sektorovej regulácie cenotvorby. V praxi to znamená, že dominantní online predajcovia (*e-commerce* platformy) využívajú svoje silné trhové postavenie na uplatňovanie agresívnych cenových praktík, pričom knižné novinky nezriedka ponúkajú so zľavami likvidujúcimi hospodársku súťaž menších subjektov. Tento stav v synergii s prebiehajúcou konsolidáciou verejných financií a rastom prevádzkových nákladov vedie k zániku nezávislých kníhkupectiev, a to nielen v mestách pod 20 000 obyvateľov, ale aj v podobe etablovaných kultúrnych projektov či veľkoplošných predajní väčších sietí. Ako preukazujú zahraničné vedecké štúdie,⁴³ kamenné kníhkupectvá prinášajú významné pozitíva a uzavretie hoci len jedného kníhkupectva v regióne vedie k drastickému a trvalému zníženiu celkového dopytu po knihách v danej lokalite (v priemere o 6 100 výtlačkov ročne).⁴⁴ Tento jav reťazovo spôsobuje pokles predaja, oslabuje čitateľskú gramotnosť a vedie k zníženiu kultúrnej vyspelosti obyvateľstva.⁴⁵

V prostredí bez regulácie sa trhovú súťaž deformuje výlučne na kvantitatívny (cenový) boj, čím sa eliminuje priestor pre kvalitatívnu súťaž prostredníctvom šírky ponuky, odbornosti personálu a sprievodných kultúrnych služieb. Menšie vydavateľstvá tak strácajú existenčnú istotu a ekonomický priestor na vydávanie rizikovejších projektov (napríklad poézie, prekladovej literatúry, či vedeckých diel). Dôvodom je oslabenie tzv. krížového financovania: vydavatelia nemajú garantovanú dostatočnú maržu z predaja svojich najziskovejších titulov (bestsellerov), keďže ich hodnotu na trhu okamžite znehodnotia zľavové vojny online predajcov.

Ak štát v zmysle čl. 44 Ústavy SR vníma svoju pozitívnu povinnosť chrániť kultúrne dedičstvo a ak rešpektuje prijaté medzinárodné záväzky – predovšetkým Dohovor UNESCO o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov, ktorý zdôrazňuje, že kultúrne statky majú dvojakú (ekonomickú aj kultúrnu) povahu a nesmú byť redukované výlučne na predmet obchodnej hodnoty – je legislatívny zásah štátu nielen možný, ale celospoločensky priam žiaduci.

⁴² Bližšie pozri: Rozhodnutie Súdneho dvora pre reštriktívne praktiky o neplatnosti Dohody o čistej cene kníh (Restrictive Practices Court judgment on the Net Book Agreement). In *Net Book Agreement*. 1997. No 2. ECR 449.

⁴³ Götz, G. (et al.), Universität Gießen

⁴⁴ GÖTZ, G., HEROLD, D., KLOTZ, PA. (et al.) 2025. *The substitutability between brick-and-mortar stores and e-Commerce: the case of books*. [online]. *J Cult Econ* 49, s. 811 – 854. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s10824-025-09544-2>.

⁴⁵ K zhodným výsledkom ohľadom priamej úmery medzi existenciou širokej distribučnej siete vo forme kamenných kníhkupectiev a výškou dopytu po knihách, resp. rozšírenosťou čítania v spoločnosti, dospela taktiež rakúska štúdia. Bližšie pozri: KAH, Ch., NEURURER, D. 2019. Generiert der stationäre Buchhandel positive Nachfrageeffekte und verhilft dadurch dem Kulturgut Buch bei seiner Verbreitung? – Ein natürliches Experiment. In: *Working Papers in Economics and Statistics*, č. 15. Innsbruck : Universität Innsbruck.

Ideálnym prístupom *de lege ferenda*, inšpirovaným európskymi *best practices* i legislatívnymi iniciatívami v Českej republike, by bolo prijatie Zákona o pevnej cene kníh, ktorý by systémovo a proporčne korigoval trhové zlyhania zavedením nasledujúcich parametrov:

a) Povinnosť fixácie: Explicitná povinnosť vydavateľov a dovozcov určiť koncovú maloobchodnú cenu knihy (bez DPH) pri jej uvedení na národný trh.

b) Ochranná lehota: Stanovenie časovo obmedzeného ochranného obdobia (napríklad v dĺžke 12 až 18 mesiacov od uvedenia na trh), počas ktorého bude koncová cena pre všetkých koncových predajcov (vrátane e-shopov) právne záväzná.

c) Maximálna plošná zľava a anti-obchádzacie klauzuly: Umožnenie poskytnutia plošnej zľavy koncovému zákazníkovi len vo veľmi striktno ohraničenom limite (napr. 5 – 10 %). Súčasne je kľúčové zakotviť zákaz obchádzania tejto regulácie prostredníctvom neprímeraných vernostných systémov či bezplatného doručovania (tzv. Anti-Amazon klauzula známa z francúzskeho právneho poriadku).

d) Systém výnimiek: Presne definovaný katalóg výnimiek vyňatých spod regulácie vo verejnom záujme, akými sú hromadné nákupy pre verejné knižnice a školy, vyňatie školských učebníc, možnosť vyšších zliav počas vybraných knižných veľtrhov a špecifický režim pre predaj poškodených alebo použitých kníh (antikvariáty).

Kľúčovou a inherentnou súčasťou takéhoto legislatívneho riešenia musí byť vybudovanie jasného a vymožiteľného štátneho kontrolného mechanizmu. Ako jasne preukazuje zlyhanie implementácie obdobného zákona v Mexiku v roku 2008, prijatie regulácie bez stanovenia dozorného orgánu a reálnych sankcií vedie k masívnemu obchádzaniu práva veľkými subjektmi na úkor poctivých predajcov.⁴⁶ Dozor nad dodržiavaním zákona by mal byť preto priamo zverený kompetentnému orgánu (napr. s využitím existujúcej inštitucionálnej štruktúry Slovenskej obchodnej inšpekcie), ktorý bude vybavený reálnymi sankčnými právomocami v podobe adekvátnych správnych pokút za nedodržanie stanovenej ceny alebo neoznámenie údajov do centrálného registra.

VII. Záver

Kniha v podmienkach moderného materiálneho právneho štátu nepredstavuje iba bežný spotrebný tovar podliehajúci výlučne pravidlám voľného trhu, ale fundamentálny kultúrny statok s mimoriadnym celospoločenským presahom. Z interdisciplinárneho ekonomicko-právneho hľadiska napĺňa všetky atribúty tzv. *merit goods* (statkov hodných ochrany), keďže schopnosť kriticky reflektovať literatúru prináša spoločnosti značné pozitíva. Čitateľská gramotnosť budovaná od najranejšieho veku a podmienená dostupnosťou kníh v domácom prostredí a v širokej sieti lokálnych kníhkupectiev determinuje nielen životnú dráhu a uplatniteľnosť jednotlivca, ale je elementárnym predpokladom pre budovanie odolnej spoločnosti a dlhodobu konkurencieschopnej znalostnej ekonomiky celého štátu.

Súčasný stav absolútnej trhovej deregulácie knižného trhu v Slovenskej republike, ktorý je charakterizovaný agresívnymi cenovými vojnami, zľavami dosahujúcimi 30 až 50 % a postupnou

⁴⁶ *Fixed Book Price, explained*. [online]. [cit. 3. 3. 2026]. Dostupné na: <https://internationalpublishers.org/fixed-book-price-explained/>.

oligopolizáciou online predaja, priamo ohrozuje samotnú podstatu národnej knižnej kultúry a vedie k nezvratnej likvidácii regionálnej siete nezávislých kníhkupectiev. Ponechanie knižného trhu na slepú hru ponuky a dopytu spôsobuje trhové zlyhanie a deformáciu súťaže, čo je v priamom rozpore s ústavným imperatívom chrániť a zveľaďovať kultúrne dedičstvo národa (čl. 44 ods. 2 Ústavy SR) i so snahou Európskej únie o zachovanie a podporu kultúrnej rozmanitosti prostredníctvom tzv. kultúrnej výnimky (čl. 167 ZFEÚ).

Prijatie inšpirácie z európskych *best practices* – predovšetkým implementácia osvedčených systémov pevných cien kníh (podľa vzoru francúzskeho *Loi Lang* či nemeckého *Buchpreisbindung*) – predstavuje najefektívnejší a dlhodobovo overený nástroj na záchranu upadajúcej siete kníhkupectiev a udržanie bibliodiverzity. Z ústavnoprávneho hľadiska takýto legislatívny zásah *de lege ferenda* plne obstojí v teste racionality a proporcionality. Obmedzenie cenovej súťaže koncových predajcov počas striktno stanovenej ochranného doby (napríklad v trvaní 12 až 18 mesiacov) s limitovanou maximálnou zľavou nepopiera podstatu a zmysel práva na slobodné podnikanie (čl. 35 ods. 1 Ústavy SR). Naopak, racionálne transformuje deštruktívnu kvantitatívnu (cenovú) súťaž na súťaž kvalitatívnu, v ktorej predajcovia súperia šírkou ponuky, odbornosťou personálu a prínosom pre lokálnu komunitu, pričom cenová autonómia naďalej zostáva plne v rukách vydavateľa.

Zavedenie systému pevnej ceny kníh by umožnilo sfunkčnenie modelu krížového financovania, čím by sa posilnilo ekonomické postavenie vydavateľov a ich schopnosť riskovať pri vydávaní menšinovej, odbornej a prekladovej literatúry. Uznatie faktu, že literatúra si vyžaduje špecifickú trhovú reguláciu, tak otvára cestu pre reálnu a legitímnu ochranu slovenského knižného trhu. Hoci sa pri striktnom nazeraní cez prizmu voľného trhu a neoliberalných ekonomických prístupov môže obmedzenie zliav javiť ako trhová anomália, vo svetle ústavných záväzkov a kultúrneho prežitia ide o legitímny, empiricky preverený a ústavne konformný nástroj, ako aktívne chrániť literárnu diverzitu a zabezpečiť udržateľnosť knižnej kultúry pre budúce generácie.

Použité informačné zdroje:

1. CLÉMENT, V., MOUREAU, N. 2019. *Merit Goods*. In MARCIANO, A., RAMELLO, G. B. (eds.) *Encyclopedia of Law and Economics*. New York : Springer.
2. DESMARAIS-TREMBLAY, M. 2019. *The normative problem of merit goods in perspective*. Taylor & Francis Journals. Vol. 48. No. 3.
3. *Drahšie knihy, menej čitateľov. Konsolidácia a nové platformy menia knižný trh na Slovensku*. [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: https://zvks.sk/forbes_drahsie-knihy-menej-citatelov/.
4. *Encyclopaedia Beliana*. [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: <https://beliana.sav.sk/heslo/kniha>.
5. FARKAŠOVÁ, S. 2023. *Sankčná zodpovednosť verejných funkcionárov (a jej možné časové ohraničenie)*. In CIBIK, S., BUJŇÁK, V., ŤAŽKÁ, V. (eds.) *Bratislavské právnické fórum 2023: štát ako ochranca i porušovateľ práv jednotlivca*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave. 2023. ISBN 978-80-7160-699-4.
6. FEDORIŠIN, M. 2015. *Inštitucionálna výstavba ochrany kultúrneho dedičstva v rámci EÚ*. In. GIERTL, A., ELBERT, L. (eds.) *Ochrana kultúrnych hodnôt prostriedkami medzinárodného a*

- regionálneho práva*. Košice : Ústav európskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. ISBN 978-80-8152-313-7.
7. *Fixed Book Price, explained*. [online]. [cit. 2026-03-03]. Dostupné na: <https://internationalpublishers.org/fixed-book-price-explained/>.
 8. Francúzsky zákon č. 81-766 z 10. augusta 1981 (Loi n° 81-766 du 10 août 1981 relative au prix du livre) Loi Lang.
 9. Francúzsky zákon č. 2011-590 z 26. mája 2011 (Loi n° 2011-590 du 26 mai 2011 relative au prix du livre numérique).
 10. Francúzsky zákon č. 2014-779 z 8. júla 2014 (Loi n° 2014-779 du 8 juillet 2014 encadrant les conditions de la vente à distance des livres) o úprave podmienok predaja kníh na diaľku.
 11. Francúzsky zákon č. 2021-1901 z 30. decembra 2021 (LOI n° 2021-1901 du 30 décembre 2021 visant à conforter l'économie du livre et à renforcer l'équité et la confiance entre ses acteurs) zameraný na upevnenie ekonomiky knižného sektora a posilnenie spravodlivosti a dôvery medzi jeho aktérmi.
 12. GÖTZ, G., HEROLD, D., KLOTZ, PA. (et al.) 2025. *The substitutability between brick-and-mortar stores and e-Commerce: the case of books*. J Cult Econ 49. s. 811 – 854. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s10824-025-09544-2>.
 13. Holandský zákon o pevnej cene kníh z 19. mája 2005 (Wet op de vaste boekenprijs – Wvbp). In *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, 2005, č. 276.
 14. Juhokórejský zákon č. 6721 z 26. augusta 2002 (Publishing Industry Promotion Act, Act No. 6721, Aug 26, 2002) o podpore vydavateľského kultúrneho priemyslu, v znení novely č. 12614 z 20. mája 2014 (Act No. 12614, May 20, 2014).
 15. LÁSKOVÁ, V. 2015. *Prístup Európskej únie ku kinematografickým dielam ako podstatnému prvku kultúrneho dedičstva Európy*. In GIERTL, A., ELBERT, Ľ. (eds.) *Ochrana kultúrnych hodnôt prostriedkami medzinárodného a regionálneho práva*. Košice : Ústav európskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. ISBN 978-80-8152-313-7.
 16. MIKLOVIČOVÁ, J., VALOVIČ, J. 2021. *Čitateľská gramotnosť*. Bratislava : Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania. ISBN 978-80-89638-33-8.
 17. MUSGRAVE, R. A. 1959. *The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy*. New York : McGraw-Hill.
 18. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo 4. decembra 2007, sp. zn. PL. ÚS 12/01.
 19. Nemecký prvý zákon o zmene zákona o viazanosti cien kníh zo 4. apríla 2016 [Erstes Gesetz zur Änderung des Buchpreisbindungsgesetzes]. (BGBl. I).
 20. Nemecký zákon o viazanosti cien kníh z 2. septembra 2002 [Gesetz über die Preisbindung für Bücher (Buchpreisbindungsgesetz – BuchPrG)]. Bundesgesetzblatt Teil I (BGBl. I), s. 3 448.
 21. Nórsky zákon č. 64 zo 16. júna 2023 o predaji kníh (zákon o knihách) [Lov om omsetning av bøker (bokloven)].
 22. Portugalský dekrét – zákon č. 176/96 z 21. septembra o režime pevnej ceny kníh (Decreto-Lei n.º 176/96), v znení novely č. 94/2021.
 23. *Prieskum čítania na Slovensku*. [online]. [cit. 2026-03.03]. Dostupné na: https://zvks.sk/wp-content/uploads/2025/07/Citanie-na-Slovensku-2025_k.pdf.
 24. *Programové tézy pre posilňovanie čitateľskej gramotnosti, budovanie vzdelanostnej ekonomiky a podporu dynamického knižného trhu*. [online]. [cit. 2026-03.03]. Dostupné na: <https://zvks.sk/wp-content/uploads/2019/10/Programove-tezy.pdf>.
 25. Rakúsky spolkový zákon o viazanosti cien kníh [Bundesgesetz über die Preisbindung bei Büchern (Buchpreisbindungsgesetz – BPrBG)]. (BGBl. I), Nr. 45/2000.
 26. Rakúsky spolkový zákon o viazanosti cien kníh (BPrBG) z roku 2000 (BGBl. I č. 45/2000), v znení novely z roku 2014 (BGBl. I č. 96/2014). [Bundesgesetz, mit dem das

- Buchpreisbindungsgesetz 2000 geändert wird BGBl. I Nr. 96/2014] s účinnosťou od 1. decembra 2014.
27. Rozhodnutie Rady č. 2006/515/ES z 18. mája 2006 o uzavretí Dohovoru o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov.
 28. Rozsudok Súdneho dvora z 5. marca 2015, vo veci C-502/13 Komisia proti Luxembursku.
 29. Rozsudok Súdneho dvora zo 7. marca 2017 vo veci C-390/15 Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO).
 30. Smernica Rady 2006/112/ES z 28. novembra 2006 o spoločnom systéme dane z pridanej hodnoty.
 31. ŠIKULA, M. a kol. 2010. *Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti*. Bratislava : SAV Veda. ISBN 978-80-224-1151-6. s. 354 a nasl.
 32. Španielsky zákon č. 10/2007 z 22. júna o čítaní, knihe a knižniciach (Ley 10/2007, de 22 de junio, de la lectura, del libro y de las bibliotecas).
 33. Taliansky zákon č. 128 z 27. júla 2011 – Nová úprava cien kníh. [Legge 27 luglio 2011, n. 128 – Nuova disciplina del prezzo dei libri (skrátene *Legge Levi*)].
 34. Taliansky zákon č. 15 z 13. februára 2020 o podpore čítania, ktorý novelizoval pôvodný „Zákon Levi“ (č. 128/2011). [Legge 13 febbraio 2020, n. 15 – Disposizioni per la promozione e il sostegno della lettura (často označovaný ako *Legge Franceschini*)].
 35. *Tlačová správa*. [online]. [cit. 3. 3. 2026]. Dostupné na: https://zvks.sk/wp-content/uploads/2025/08/TS_Vysledky-prieskumu_25.pdf.
 36. Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 91/2001 Z. z. z 28. februára 2001 k Deklarácii Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva.
 37. Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.
 38. Ústavný zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
 39. Zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z.
 40. Zákon č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov.
 41. Zákon č. 265/2022 Z. z. o vydavateľoch publikácií a o registri v oblasti médií a audiovizie a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o publikáciách).
 42. Zmluva o fungovaní Európskej únie.